

3. *Tegenaria campestris* C. L. Koch. Dit kleine spinnetje (tot 8 m.M.) is geen „huisspin“ meer. Ze leeft in heggen en tusschen kruidachtige planten in de bosschen. Ik vond haar bij de Slatuintjes. Deze heeft ook zoo'n roode streep met gele puntjes, doch is van *T. ferruginea* te onderscheiden: 1° door verblijfplaats, 2° door grootte, 3° doordat in de voorste rij de middelste oogen kleiner zijn dan de zijdelingsche, terwijl bij *T. ferruginea* in de geheele voorste rij de oogen ongeveer even groot zijn.

4. *Tegenaria atrica*. C. L. Koch. Een groote spin zonder roode streep, geel met zwarte teekeningen, lange pooten, *zonder zwarte ringen*. Buitenmuren van huizen, tuinschuttingen, tusschen klimop en ander altijdgroene planten, tegen loodsen; zeer algemeen — bij Amsterdam letterlijk overal.

Er zijn nog meer soorten *Tegenaria* in ons land, maar daar ik ze nog niet ken, wacht ik liever met hun beschrijving tot later. Bijvoorbeeld die „ijzige“ groote spinnekoppen die binnenshuis in schuren en kelders gevonden worden; dat is *Tegenaria parietina* Fourcroy, die heb ik ook nog te goed.

Ik hoop nu, dat er tenminste voor eenige van de lezeressen in de eerste plaats, doch ook van de lezers, een weinigje van de „engheid“ van de spinnen verdwenen is. Want als dat zoo is, is er heel wat gewonnen. Wie niet meer bang is voor een huisspin, kan het zeker goed vinden met de spinnen uit de „vrije“ natuur, want die hebben over het algemeen nog veel meer interessante dingen.

Amsterdam.

M. PINKHOF

EEN KIKJE IN EEN DEEL VAN DE VULKANISCHE EIFEL.

ERLEDEN jaar heeft onze Redacteur Heimans ons verhaald, hoe hij in den vreemde botaniseerende, daarvoor de omgeving van Gerolstein had gekozen.

Ook ik heb dezen zomer een uitstapje gemaakt in de Eifel doch in een ander deel, omdat mijn doel een ander was. Als ik naar buiten ga, is het te doen om de mooie natuur in haar groot geheel te bewonderen, zonder echter de details geheel te verwaarloozen. Maar let men te veel op de details dan verwaarloost men het geheel, en zooals het Hollandsch spreekwoord zegt: men ziet dan wel de boomen, maar het bosch niet.

Ik ben een groot liefhebber van botaniseeren, maar om als 't ware, met de neus op den grond te gaan liggen, om te zien of er ook iets bijzonders te vinden is, daar houd ik niet van. Bijzonderheden, excepties, kenmerken de flora eener streek niet. Wel de groote massa, die men van een of meerdere soorten vindt. Toch vond ik enkele zaken, die voor den gemiddelden liefhebber-

botanist interessant zijn. Mogelijk had ik meer gevonden, als ik mij den tijd had gegund, elke vierkante meter af te snuffelen, maar ik ging er heen om 't groote landschap. Het botaniseeren was een zeer groot genot, maar toch een bijkomend genot.

De algemeene indruk, die men in de Eifel krijgt, is de rijkheid van de flora; de massa's, die men er vindt van één soort bijeen, en de talrijke soorten en dan staat men verbaasd van de bloemenweelde in die streek.

In hoofdzaak moet men dit Eifelgebied in drie hoofdpunten verdeelen. De hoogvlakten, de hellingen en de diepe dalen.

De hoogvlakte bestaat voor een groot deel uit bouwlanden en wat bosschen.

De hellingen naar de dalen zijn meest met bosschen bezet, terwijl door elk der diepe dalen, meest een beek bruist met omgevende graslanden.

Enkele plaatsen der hoogvlakten zijn nog wilde, onbebouwde gronden, doch zeer verschillend met de onze.

De flora van de woeste gronden, doet het meest denken aan die van onze duinen doch zeer weinig aan onze heide; althans voor zoover ik oordeelen kan over de streek waar ik mijn vakantie doorbracht, tusschen Eisenschmitt en Daun. De planten evenwel waren forscher.

Ik had als groot bewonderaar der bosschen, uitgezocht het gedeelte dat bekend staat als de Vulkanische Eifel en daarvan het hoekje dat men noemt „het Kuno-wald“. Als punt van uitgang koos ik Eisenschmitt, een dorpje in de nabijheid van Kyllburg doch ver van het spoor, en gelegen in het Salmdal, waarin de Salmbach, die bij 't dorp Salm ontspringt en zich bij Cluserath in de Moesel stort.

Het Salmdal is een breed dal, omgeven door bergen met prachtige bosschen. 't Zijn sparren-, beuken-, eiken- of dennenbosschen doch ook grootendeels gemengd bosch. De eiken- en gemengde bosschen kenmerken zich vooral door rijke flora. Onder dichte beuken vond ik evenals in ons land betrekkelijk weinig. De bodem draagt daartoe veel bij en is daarom het best te vergelijken met de beboschte gedeelten in Twente. Zelfs de eenigszins open dennenbosschen hebben een rijkere flora dan die bij ons.

Terwijl ik dit schrijf, zit ik in de buurt van Doorn, en als ik de armoedige wilde flora dezer streek of van de hooge Veluwe vergelijk met die uit het Kuno-wald, dan is 't verschil groot.

De bodem bij Eisenschmitt is voor een groot deel roode- of bonte-zandsteen maar ook voor een deel schiefer (leistein). Reeds op mijn autotocht van Kyllburg naar Eisenschmitt zag ik langs de wegen, dat *Campanula glomerata* en *persicifolia* daar tot de hoofdplanten behooren, verbonden met *Knautia's*, *Senecio's*, *Chrysanthemums*, *Maricaria's* enz., die de grasstukken langs de wegen kleur gaven, terwijl *Digitalis* en *Echium* enz., de boschkanten opluisterden. Beiden eersten groeiden in forsche exemplaren. Van de *Digitalis* vond ik voor 't eerst op een helling met pas gekapt sparrenbosch een paar

witte exemplaren, temidden van duizenden en nog eens duizenden van het type. De lichtroode- of vleeschkleurige kwamen meer voor, doch niet overvloedig, de witte slechts op één plaats in 2 à 3 exemplaren.

Hier bij Eisenschmitt staat het bosch onder zeer zorgvuldig boschbouwkundig beheer; zonder dat, zooals dikwijls bij ons, de boschflora angstvallig vernietigd wordt. Heerlijk schilderachtig is 't landschap. Ik was net vroeg genoeg, om ook de graslanden in volle kleur te zien; die zijn, uit een landbouwoogpunt bezien, minder rationeel behandeld, maar zien door de groote rijkdom van afwisseling aan bloemen, er minder eentonig uit als onze weiden, waar de gele ranonkel of paardebloemen alleen nog wat kleur aan 't eeuwige groen geeft.

Die bloemrijke weiden langs de beken, omgeven door zwaar beboschte bergen zijn heel wat mooier dan die zoogenaamde: „Blumenwiesen“, die men tegenwoordig maakt, en wel daarom, omdat daar bloemen bijeen staan, die bij elkander behooren, wat bij de gemaakte zeker zelden het geval is. Daar de weiden 's winters door het beekwater overstroomd worden, denkt men niet aan bemesten. Het slib, dat door 't water medegebracht wordt, is de mest.

Langs den weg van Eisenschmitt naar Schwarzenborn, dat boven op de hoogvlakte ligt, vond ik de eerste type van de flora op vulkanische bodem, n.m.: *Centauria montana* naast *Arnica montana*, terwijl tal van *Orchis*soorten, o. a. *latifolia*, *maculata*, *Morio*, *Epipactis microphylla*, *Platanthera bifolia*, enorm ontwikkelde *Listera ovata* in talrijke exemplaren vertegenwoordigd waren.

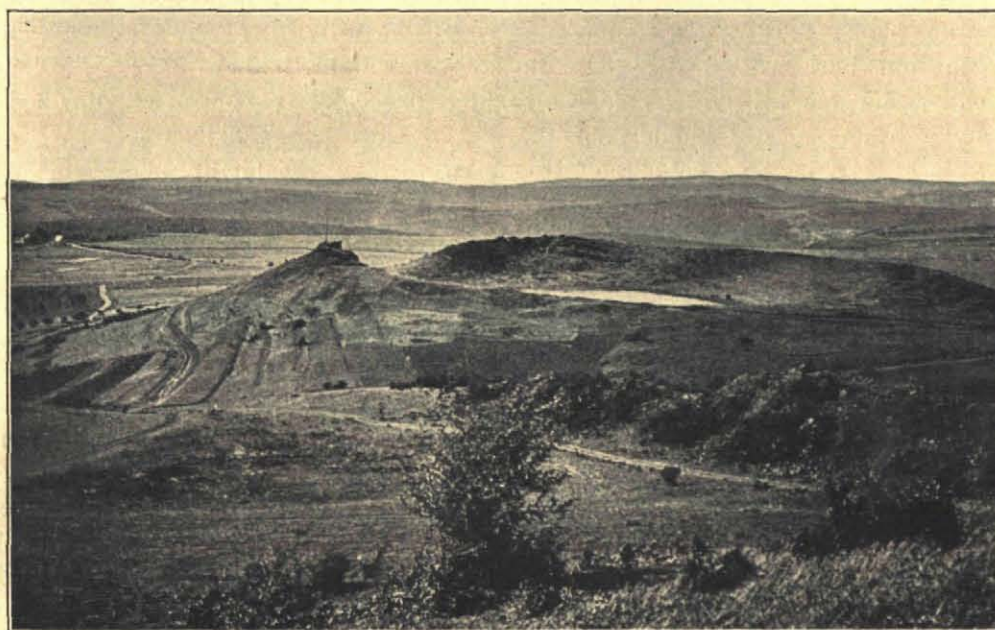
Op onze tocht van Eisenschmitt naar Manderscheid, kwamen wij bij de *Neu-mühle* waar de Kleine Kyll ¹⁾, de Lieser en de Fischbach bij elkander komen, voor 't eerst in de zich kenmerkende Vulkanische streek. Hier trof ik op weg naar de Horngraben en Wolfschlucht de eerste gele *Digitalis*, (*Digitalis lutea*), en later de evenzoo geel bloeiende soort *Dig. ambigua*. De eerste heeft gladde stengels en bladeren, die slechts aan den rand en aan de nerven gewimperd zijn, terwijl de bloemen onbehaard zijn. Bij *D. ambigua* zijn alle deelen behaard, ook de binnenzijde der bloemen.

De Wolfschlucht heeft veel weg van de Klam bij Brodenbach, is evenwel ruimer, doch niet zoolang, maar een even somber natuurtafreel. Alleen ontbreekt er het water. Groote afgeronde lavablokken, wijzen aan hoe die door geweldige uitbarstingen, hier van boven naar de bodem van de kloof zijn neergestort.

Gaat men links af en baant men zich een weg door de dichte struiken, dan staat men in eens voor een zeer steilen, hoogen bazalt-muur, wier eigenaardige formatie doet denken aan reusachtige orgelpijpen. De steen, hoewel blauw-zwart van kleur, is hier uitwendig geelbruin verweerd. In de loodrechten scheuren of groeven, groeien tal van planten, die slechts het verweringsproduct van den steen tot voedsel hebben. Hier vindt de liefhebber tal van planten, die zijn

¹⁾ Niet te verwarren met de Kyll bij Kyllburg. Deze ontspringt in de Schneeeifel en valt bij Erang in de Moëzel. De spoorlijn Euskirchen—Trier loopt van Jungerath af door 't Kylldal.

botanisch genot zullen verhoogen. Langs een ander voetpaadje, door de struiken kan men op het plateau komen van dit rotsgevaarte en neer zien op de weelderige plantenwereld, met al zijn afwisseling van kleuren der zomerpracht, en men vraagt zich onwillekeurig af: Hoe is 't mogelijk dat op dien harden steenbodem, zooveel volheid van leven te vinden is. Veelkleurigheid van bloemen in overvloed, en nog te verwachten overvloed, want tal van soorten moeten nog beginnen met hun bloei. De *Senecio Fuchsii*, *Epilobium angustifolia*, zijn nog in knop en de *Centauria montana* is pas begonnen, evenzoo de *Centauria scabiosa*.

De Mosenberger- of Wansenborner Maar, gezien van de hoogste top van den Mosenberg.
Photo van Mr. FR. VON RECKLINGHAUSEN te Manderscheid.

De *Campanula persicifolia* varieert hier in alle mogelijke kleuren van paars tot bijna wit.

Ik zag hier en elders *Echium vulgare* van meer dan een meter hoogte. Langs het voetpad van Heidsmühle naar Manderscheid vond ik er de zeldzame zuiver witte variatie van. Niet alleen de bloemkronen maar ook meeldraden en stampers waren wit, terwijl stempel en bladeren veel lichter van kleur waren dan bij de gewone.

Van de Horngrabe wandelden wij door het bosch langs de kleine Kyll, kwamen toen aan de Heidsmühle, een meel- en houtzaagmolen met gelegenheid om wat te gebruiken en om te logeeren. Deze ligt zoo mooi, dat ik besloot mijn

EEN KIJKJE IN EEN DEEL VAN DE VULKANISCHE EIFEL. 471

bivak te Eisenschmitt op te breken en mijn tenten hier op te slaan. Van mijn kamer had ik een uitzicht in het kleine Kylldal.

Aan de Heidsmühle is men niet ver van de *Mosenberg*, een der grootste uitgedoofde vulkanen van den Eifel.

De uitgebrande vulkaan heeft vier kraters gehad, waarvan er twee met water gevuld zijn en behooren tot de 9 Maaren van dat deel der Eifel. Het zijn de Mosenberger of Wansenbornermaar en de Hinkelsmaar.

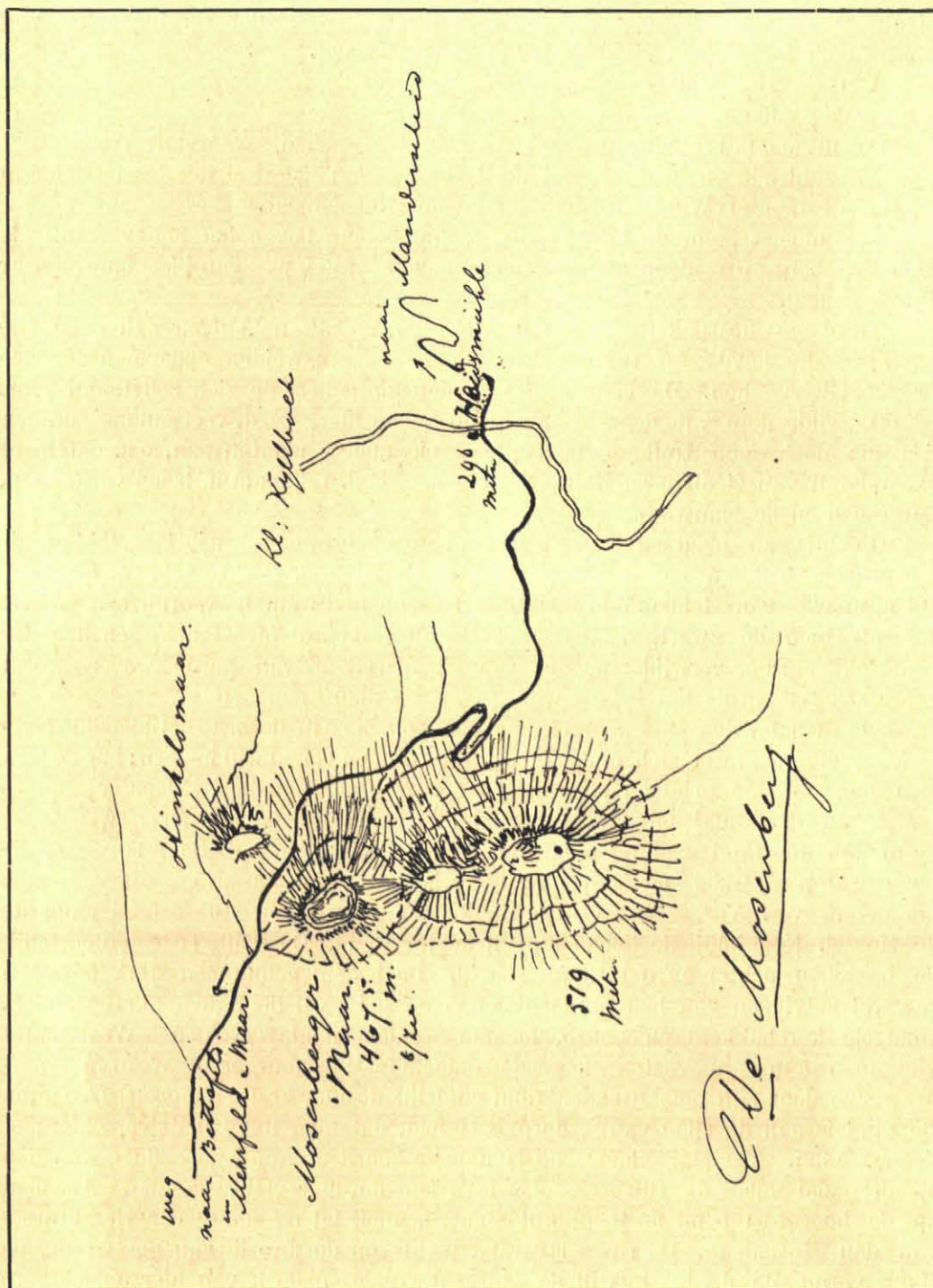
Het mooist komt de krater vorm en zijn hoogte boven het hoogvlak uit als men den berg op eenigen afstand ziet, o.a. van af den weg van Bleckhausen naar Manderscheid.

Alle beboschte dalen zijn dan niet te zien, en alleen kenbaar aan de groene boschjes, die boven en tusschen de koren- en grasweiden opdoemen als lage akkermaalsbosschen. De berg doet zich dan als geheel op zich zelfstaand voor.

De wilde flora van den Mosenberg doet, zoo als gezegd, veel aan onze duinen denken; doch men treft er bovendien vele andere planten aan, o.a. ontelbare exemplaren van *Genista sagitalis*. *Sedums* o.a. *Sed. reflexum* in beide variëteiten, de groene en de blauw-groene.

Op tal van plaatsen komen de zwarte en bruine poreuse lavaslakken als reusachtige blokken spons boven de grond uitsteken, slechts schaars begroeid. Op mijn weg van Heidsmühle naar den Mosenberg kwam ik voorbij een groeve, waaruit men de zwarte lavasteen brak, doch vooraf moest men een laag los lava-slagkengruis verwijderen, die voor 't afwerken van harde wegen wordt gebruikt. Dat gruis ligt laagsgewijs, zooals de photo aangeeft.

Als men bij den Mosenberg is, valt het op, hoe in de erupsietijden die lavaslakken uit de krater zich om en op de krater randen verzameld hebben; hoe de lava zich op sommige plaatsen naar buiten een weg gebaand heeft, door een gat te breken in den rand en nog heden kan men nagaan, langs welken weg zij in gesmolten toestand naar de nabijzijnde dalen is afgestroomd. Daar boven op de hoogste top overziet men over de hoogvlakte de gansche streek tot vele, vele kilometers ver. Ver, zeer ver in 't Zuidoostelijk verschieten de bergen langs de de Moezel. Noordelijk de hooge toppen achter Daun. Oostelijk en Noordoostelijk de bosschen achter en om Manderscheid. De bodem gelijkt een sterk bewogen zee, vol golvingen van heuvels en dalen, bont gekleurd door de donkere wouden, goudgele korenakkers en bontbebloemde weiden en klavervelden. Westwaarts ziet men aan zijn voeten de reeds genoemde Mosenburger of Wansenbornermaar, die door zijn omsluitenden rand duidelijk de oude krater aangeeft. (Zie foto). De rand is aan de zijde van 't dorp Bettefeld, dat men links in 't verschiet ziet liggen, open. Vandaar vloeide de lava naar beneden. Aan bijde zijden van den opening ziet men de ruwe gestolde lava aan de oppervlakte komen. Als men op de hoogste top bij de Schuilhut staat, is men bij de eerste der vier kraters van den Mosenberg. De ruwe lavarand rechts op de foto is van de tweede, de Maar vormt de derde, terwijl de daarachter gelegen doch van hier onzichtbare

Hinkelsmaar, de vierde krater vormde. Die Maar is echter geheel dicht gegroeid door biezenniet en anderen waterplanten. De Wanzenborner-maar ligt op 467 M. boven zee en is 4 meter diep en heeft 2.5 H.A. oppervlakte. (Zie schetskaartje).

Van de Mosenberg gaat een weg over Bettfeld naar het Merfelder maar, dat, op 384 meter ligt, 50 Meter diep is en een oppervlakte van 25 H.A. heeft. Dit Maar ligt omsloten door een hoogen kraterrand, die slechts aan twee zijden is doorbroken. De eene doorgang vormt den weg naar Manderscheid, de andere die naar Bettfeld. Hier vond ik de prachtige donkerpaarse *Orobancha purpurea* terwijl in de weiden de te weinig gewaardeerde *Poterium offinalis* haar sierlijke langgesteelde purperen bloeiwijzen in de hoogte stak. Binnen den rand ligt het dorp Merfeld, bekend door de roman van Clara Viebig: *Vom Müller Hannes*. Wie belang stelt in deze werkelijk gebeurde geschiedenis, kan op den weg van Merfeld naar Manderscheid aan de Meerbach, de ruïne vinden van den Molen van Müller Hannes, de molen, waar het drama afgespeeld werd.

Op den achtergrond even boven den rand van den Wanzenborner Maar ziet men den kraterrand van het verder gelegen Merfelder Maar. Het dorp Meerfeld ligt in de diepte.

LEON. A. SPRINGER.

(Wordt vervolgd).

DE SMARAGD-HAGEDIS.

(*Lacerta viridis* L.).

In onzen stadstuin hebben wij in het begin van Mei 1913 tien Smaragdhagedissen losgelaten. Een rots van op elkaar gestapelde blokken lavatufsteen met als basis een hoop puin, welke rots circa 20 M². beslaat dient hun tot schuilplaats. Hun jachtveld is de geheele tuin, die circa 500 M². groot is en volop door de zon beschenen wordt, als de zon zich tenminste gelieft te vertoonen, wat in den zomer van 1913 slechts bij uitzondering het geval was. Niettegenstaande het ongunstige weer zijn van onze tien hagedissen er zeven dik en vet den winterslaap ingegaan, één ziet er zoo mager uit, dat wij twijfelen of zij den winter doorkomt, één is gestorven, omdat zij gesnoept had van vergiftigd vleesch, dat voor de katten was bestemd en één is verdwenen, vermoedelijk door een kat opgepeuzeld. De strijd tegen de katten was in het begin onze grootste zorg, kippengaas op de schutting hielp niet, want ze kwamen daar via buurmans boomen toch overheen, maar toen ook hij, de vieze kattenbende moede, zijn geheelen tuin hoog met kippengaas afrasterde, waren wij van de plaag verlost.

Wij hebben van ons troepje groenrokken veel genoeg gehad. In het begin waren ze zoo schuw, dat als het grint in de paden onder een voetstap kraakte alle hagedissen al gevlogen waren. Langzamerhand gewenden ze zich aan de menschen en na een week of vier konden wij ze al rustig in hun levensgewoonten waarnemen, hoewel ze meer intieme relatie nog beslist uit den weg gingen.

Een potsierlijk gezicht was de nieuwsgierigheid der musschen voor de vreemde dieren. Soms liep een hagedis over het pad en een viertal musschen op een rijtje er achter huppelende met uitgerekte halzen het wonder bekijkende.